

## QADIMIY SHARQLARI HAYOTIDA QADRIYATLAR RIVOJI VA UNING BUTUN DUNYO SIVILIZATSIYASIDAGI O‘RNI

***Shamsiyev Shohruz Yo'ldosh o'g'li***

*Veterinariya diagnostikasi va oziq ovqat xavfsizligi fakulteti,  
Ma'naviy ma'rifiy va yoshlar masalalari bo'yicha dekan o'rinbosari*

**Annotasiya:** Qadimiy Sharq va O‘rta Osiyoda qadriyatlar tizimi juda qadimdan shakllanib, asosan axloqiy va diniy nuqtai nazardan ilgari surilgan. Bu davrda qadriyatlar insonning ma’naviy holatini va jamiyatdagi o‘rnini belgilovchi asosiy me’yorlar sifatida qaralgan. Qadimiy Sharq va O‘rta Osiyo sivilizatsiyalari jahon madaniyatiga beqiyos hissa qo‘shgan. Bu hududlar ilm-fan, falsafa, san’at va adabiyotda bir qator yirik yutuqlarga erishgan. Ayni paytda qadriyatlar bilan bog‘liq g‘oyalar, masalan, adolat, ezgulik, halollik, inson huquqlari kabi tushunchalar, butun dunyo xalqlari va madaniyatlari tomonidan qabul qilingan va rivojlantirilgan.

**Kalit so‘zlar:** Qadriyatlar, Sharq sivilizatsiyasi, Avesto, Zardushtlik, Islomiy qadriyatlar, Buddhizm, Konfutsiylik, Ma’naviy taraqqiyot, O‘rta Osiyo madaniyati, Falsafa va axloq.

Qadimiy Sharq va O‘rta Osiyo sivilizatsiyalari insoniyat tarixining eng qadimgi va muhim bosqichlaridan birini tashkil etadi. Bu hududlarda qadriyatlar tizimi rivojlanib, butun dunyo madaniyati va falsafasining shakllanishida muhim rol o‘ynagan. Sharq va O‘rta Osiyo xalqlari qadriyatlarni nafaqat hayotning ayrim jihatlarini ifodalovchi prinsiplarga, balki ularni ijtimoiy, axloqiy, diniy va ma’naviy qadriyatlar sifatida o‘zgacha bir tizimga aylantirgan.

**Qadimiy Sharq va O‘rta Osiyoda qadriyatlar tushunchasining shakllanishi.** Qadimiy Sharq va O‘rta Osiyoda qadriyatlar tizimi juda qadimdan shakllanib, asosan axloqiy va diniy nuqtai nazardan ilgari surilgan. Bu davrda qadriyatlar insonning ma’naviy holatini va jamiyatdagi o‘rnini belgilovchi asosiy me’yorlar sifatida qaralgan. Ayniqsa, Avesto, Tasavvuf, Buddizm, Konfutsiylik va boshqa falsafiy ta’limotlar o‘z davrining ijtimoiy qadriyatlarini ifodalashda katta ahamiyat kasb etgan. Bu ta’limotlar qadriyatlarni faqat kishining shaxsiy ehtiyojlarini qondirish vositasi sifatida emas, balki jamiyatdagi barqarorlik, adolat va ma’naviy taraqqiyotning asosi sifatida ko‘rsatgan.

Avesto va Zardushtlikdagi qadriyatlar haqida gapiradigan bo‘lsak. Qadimiy O‘rta Osiyo madaniyatlarining asosiy g‘oyalaridan biri Zardushtlik (Zoroastrizm) ta’limotidir. Avesto kitobi, bu ta’limotning asosiy manbai, insoniyatning ma’naviy qadriyatlarini belgilovchi yirik falsafiy tizimdir. Avesto o‘z ichiga olgan qadriyatlar inson va tabiat, axloq va xulq-odob, adolat va ezgulik, haqiqat va yolg‘on, halollik va

xiyonat kabi tushunchalarni qamrab olgan. Zardushtlikda insonni yaxshi va yomonni farqlashga, haqiqatni izlashga va axloqiy yuksalishga chaqiruvchi qadriyatlar ko‘plab ta’limotlar va amaliyotlar shaklida bayon etilgan.

**Islom va Sharqona axloqiy qadriyatlar.** Islom dini ham Sharq madaniyatida o‘zining jozibali ta’sirini ko‘rsatgan. Islomda axloqiy qadriyatlar juda yuqori baholanadi, va bu qadriyatlar Qur’on va Hadisda o‘z aksini topgan. Islomda halollik, adolat, mehr-oqibat, o‘zaro yordam, imon va sabr kabi qadriyatlar jamiyatni barqaror va sog‘lom qilishga yo‘naltirilgan. O‘rta Osiyodagi ko‘plab madaniyatlar, masalan, Samarqand, Buxoro, Xiva va boshqa markazlar Islomning rivojlanishi uchun muhim joylar bo‘lib, bu yerda qadriyatlar o‘zgarib, yangi ma’naviy asoslar shakllangan.

**Sharq falsafasidagi qadriyatlar.** Sharq falsafasi qadriyatlar haqidagi g‘oyalarni chuqurroq ishlab chiqishga alohida e’tibor qaratgan. Konfutsiylik, Buddizm va Hindizm kabi ta’limotlar Sharqda mavjud bo‘lgan asosiy falsafiy maktablar bo‘lib, ular har bir insonning o‘z-o‘zini anglash va jamiyatda ahamiyatli rol o‘ynashga intilishiga yo‘naltirilgan. Masalan, Konfutsiylikda o‘rnatilgan qadriyatlar tizimi, insonlarning ijtimoiy roli va ular o‘rtasidagi munosabatlarni tartibga solish uchun me’yoriy qoidalarni taklif etgan. Shuningdek, Buddizmda hayotning maqsadi azoblardan xalos bo‘lish va daxlsizlikka erishish, Hindizmda esa karma va reinkarnatsiya kabi tushunchalar qadriyatlar tizimini shakllantirgan.

### **O‘rta Osiyo va Sharq madaniyatlarining jahon sivilizatsiyasidagi o‘rni.**

Qadimiy Sharq va O‘rta Osiyo sivilizatsiyalari jahon madaniyatiga beqiyos hissa qo‘shgan. Bu hududlar ilm-fan, falsafa, san’at va adabiyotda bir qator yirik yutuqlarga erishgan. Ayni paytda qadriyatlar bilan bog‘liq g‘oyalar, masalan, adolat, ezgulik, halollik, inson huquqlari kabi tushunchalar, butun dunyo xalqlari va madaniyatlari tomonidan qabul qilingan va rivojlantirilgan. O‘rta Osiyo va Sharq madaniyatlarida qadriyatlarning shakllanishi insoniyatning ma’naviy merosini boyitib, uning rivojlanishiga muhim turtki bergan.

Qadimiy Sharq va O‘rta Osiyo sivilizatsiyalaridagi qadriyatlar insoniyat tarixida muhim o‘rin tutadi. Ularning nafaqat o‘z madaniyatlarida, balki butun dunyo sivilizatsiyasida ham ulkan ta’siri bo‘lgan. Bu qadriyatlar axloqiy, ma’naviy va ijtimoiy jihatdan rivojlanishga va insoniyatning yanada ilg‘or va adolatli jamiyatlar qurishiga yo‘l ochdi. Qadriyatlar to‘g‘risidagi g‘oyalar, o‘zining mazmuni va amaliy ahamiyatiga ko‘ra, jahon madaniyatining rivojlanishida doimo yangilanib, takomillashib kelmoqda.

Abu Rayxan Beruniyning «Hindiston» nomli asarida qayd etilishicha, Hindistonning qadimiy davrlarida, eramizning birinchi asrlarida ilm-fan va madaniyatning turli sohalari juda yuqori darajada rivojlangan edi. Ushbu davrda Hindistonda tabiatshunoslik, astronomiya, matematika, kimyo, musiqa, poeziya, san’at, falsafa va diniy g‘oyalar keng tarqalgan va rivojlangan. Hindistonning tabiati

va manzarasi o‘zining saxiyligi, go‘zalligi, boy hayvonot va o‘simliklar dunyosi bilan ajralib turardi. Shu sababli, qadimiy Hindiston ilm-fan va san’atning markazlaridan biriga aylangan.

Beruniyning ta’kidlashicha, Hindistonda qadim zamonlardan boshlab falsafa va badiiy adabiyotlar o‘ziga xos ravishda shakllanib, ular g‘oyat yuqori darajaga ko‘tarilgan. Hindistonning eng mashhur adabiy va falsafiy asarlaridan biri bo‘lgan «Ramayana» va «Mahabharata» kabi epik asarlar nafaqat Hindiston, balki butun dunyo madaniyati tarixiga katta ta’sir ko‘rsatgan. Boshqa mashhur asarlar orasida «Kural», «Megatuta», «Regxuvensha», «Kumarasambhava», «Dashakumacharita», «Panchatantra», «Hitopadesha», «Shakuntala», «Mudrarakshasa», «Kalila va Dimna» kabi badiiy asarlar ham Hindistonning qadimiy madaniyatining o‘ziga xos xususiyatlarini namoyon etgan. Bu asarlar nafaqat o‘z vaqtida, balki keyingi avlodlar uchun ham ilm-fan, falsafa va badiiy adabiyot sohalarida muhim manbalar bo‘lib qolgan.

Hindistonning qadimiy ilmiy va madaniy yutuqlari, shubhasiz, uning tarixiy merosida chuqur iz qoldirib, bugungi kunda ham dunyo sivilizatsiyasining ajralmas qismi sifatida qadrlanadi. Yuksak nafosat va mangu hikmat xazinasi bo‘lgan ana shu asarlarda Hind xalqining urf odatlari va an’analari, odob axloqi va madaniyati, dini va tarixi, milliy kadriyatlari, ijtimoiy siyosiy, huquqiy, badiiy, falsafiy, diniy qarashlari o‘zining yorqin ifodasini topgan. Ana shu nodir asarlar, o‘z navbatida, qadimgi Hind falsafasini o‘rganish va ularda ilgari surilgan ilg‘or g‘oyalar, umuminsoniy ahamiyatga ega bo‘lgan qadriyatlarni bilib olishda asil manbalar bo‘lib ham xizmat qiladi.

Hindistonning eramizdan avvalgi birinchi ming yilliklardagi dastlabki falsafiy qarashlarini o‘rganishda qadimiy hindlarning «Beda» deb nomlangan diniy kitoblar to‘plami, shuningdek, ikki yirik epik doston-«Ramayana» va «Mahabharata» asarlari hamda Abu Rayxan Beruniyning «Hindiston» nomli asari muhim ahamiyatga ega. Bu asarlar, Hindistonning diniy va falsafiy rivojlanishining dastlabki bosqichlarini yoritishda, nafaqat o‘sha davrning diniy-axloqiy, balki ilmiy va madaniy qarashlarini ham o‘zida mujassamlashtirgan. «Beda» kitoblari, Hindistonning eng qadimiy diniy va falsafiy g‘oyalari bilan tanishtirib, insonning tabiat va koinot bilan bo‘lgan munosabatlarini tushunishga yordam beradi. Shu bilan birga, «Ramayana» va «Mahabharata» kabi epik asarlar nafaqat diniy-axloqiy, balki ijtimoiy va siyosiy hayotni tasvirlab, Hind madaniyatining ajralmas qismi bo‘lib, o‘sha davrning dunyoqarashini shakllantirishda muhim rol o‘ynagan.

Abu Rayxan Beruniyning «Hindiston» asari esa, o‘z navbatida, Hindistonning ilmiy, falsafiy, diniy va madaniy hayotini chuqur tahlil qilib, o‘sha davrning ilmiy yutuqlarini va umumiy dunyoqarashini o‘rganishda muhim manba hisoblanadi. Beruniyning asari, Hindistonning qadimiy ilmiy tafakkurini, falsafiy tizimlarini va dunyoqarashini batafsil yoritish bilan birga, boshqa qadimiy sivilizatsiyalar bilan

taqqoslash imkonini ham beradi. Ushbu asarlar birgalikda Hindistonning tarixiy, madaniy va falsafiy merosini yanada chuqurroq anglashga yordam beradi, shu bilan birga, qadimiy falsafaning umumjahon tarixidagi o‘rnini yaxshiroq tushunishga xizmat qiladi.

«Veda» deb ataladigan muqaddas kitob Hindlarning e’tiqodiga ko‘ra, bilishning eng oliy va abadiy manbaidir. Bu kitob, ularning falsafiy va diniy qarashlari bo‘yicha, «ma’no yoki bilimni anglash» deb tushuniladi, ya’ni insonning ongini yuksaltirish, ongdan tashqaridagi haqiqatlarni tushunish uchun zarur bo‘lgan bilimlarni kashf qilishdir<sup>1</sup>. Hindlar «Veda»ni, oliy xudoning, ya’ni «Brahman»ning og‘zidan aytilgan, o‘zi maxfiy va muqaddas bo‘lgan so‘zlar sifatida qabul qiladilar. «Veda»ning muqaddasligi shundan iboratki, u insoniyat uchun ilohiy ilhom manbai sifatida, barcha bilimlarning boshlanishi va poydevori sifatida qaraladi. Ushbu kitob Hind dini va falsafasining asosi bo‘lib, unda tabiat, koinot va insonning roli to‘g‘risidagi chuqur bilimlar mujassamdir. Hindlar uchun «Veda» – bu nafaqat diniy qoida yoki axloqiy kodeks, balki insoniyatni oliy bilim va haqiqatga olib boradigan ilohiy yo‘ldir.

Qadimgi Hindiston dini va falsafasida suv muqaddas unsur sifatida qabul qilingan va bu haqda «Veda» hamda «Rigveda»da alohida ta’kidlangan. Abu Rayxon Beruniyning «Hindiston» asarida, hindlarning fikriga ko‘ra, yaratilgan barcha narsalarning boshlanishi suvdan kelib chiqqanligi aytiladi. Suv, ularning e’tiqodiga ko‘ra, hamma narsani yaratish va tiriklikni davom ettirishda muhim vosita hisoblanadi. Suv har qanday san’atda va moddiy jarayonlarda muhim o‘rin tutadi, chunki u barcha narsalarni shakllantiruvchi va mavjud qilishdagi asosiy element hisoblanadi<sup>2</sup>.

Miloddan avvalgi V-III asrlarda Xitoyda vujudga kelgan konfutsiychilik, uning asoschisi Konfutsiy tomonidan ishlab chiqilgan falsafiy ta’limotdir. Konfutsiy ta’limotiga ko‘ra, odamlar tug‘ma xususiyatlariga qarab bir-birlariga yaqin bo‘lsa-da, ular hayot davomida farqlanadilar. U podshohni osmonning jonli timsoli sifatida ko‘rib, uning hukmronligini ilohiylashtirgan. Bu falsafiy g‘oyalar qadimgi Sharq mamlakatlarida rivojlangan dastlabki bilim va tasavvurlarni tashkil etadi.

Sharqona qadriyatlar tarixiy va madaniy meros sifatida jamiyatning asosiy poydevori hisoblanadi. Ular o‘zining chuqur falsafiy ildizlari, axloqiy me’yorlari, an’analari va urf-odatlarini orqali ijtimoiy tizimning barqarorligini ta’minlashda muhim ahamiyatga ega. Bugungi kunda Sharqona qadriyatlar, ayniqsa, insonning jamiyatlardagi o‘rni, turmush tarzini va ma’naviyatini shakllantirishda alohida ahamiyatga ega. Ular, insonning o‘ziga, boshqalarga nisbatan mas’uliyatini, haqiqat, adolat, ezgulik kabi asosiy prinsiplarni targ‘ib qiladi. Shuningdek, Sharqona qadriyatlar milliy o‘zlikni,

---

<sup>1</sup> Абу Райхон Беруний. Танланган асарлар. 2 жилд.- Т.:Фан,1968,106- бет.

<sup>2</sup> Абу Райхон Беруний. Танланган асарлар. 2 жилд.- Т.:Фан,1968,177-бет.

madaniyatni va tilni saqlashda ham muhim rol o‘ynaydi, buning natijasida xalqning madaniy merosi zamonaviy jamiyatda yanada boyib boradi.

Sharqona qadriyatlarning zamonaviy jamiyatdagi o‘rni haqida gapiradigan bo‘lsak. Sharqona qadriyatlar bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan, aksincha, globalizatsiya va zamonaviy texnologiyalar ta’sirida ular yangi mazmun kasb etmoqda. Sharq madaniyati va qadriyatlari o‘zining ijtimoiy adolat, oila, hurmat, mehnat va vatanparvarlik kabi asosiy tamoyillarini saqlab qolmoqda. Zamonaviy jamiyatda Sharqona qadriyatlar, ayniqsa, yosh avlodni tarbiyalashda, ijtimoiy mas’uliyatni oshirishda, milliy qadriyatlar va an’analarni hurmat qilishda mustahkam asos sifatida xizmat qiladi. Ular faqat jamiyatni ijtimoiy barqaror qilish emas, balki global miqyosda ham jamiyatlar o‘rtasidagi o‘zaro tushunish va hamkorlikni mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

### **Globalizatsiya sharoitida Sharq qadriyatlari va ularning saqlanishi.**

Globalizatsiya jarayonlari bilan birga, Sharqona qadriyatlar yangi chaqiriqlarga duch kelmoqda. Shuningdek, bu jarayon ularni saqlash va kelajak avlodlarga yetkazish muhim vazifaga aylanadi. Yangi texnologiyalar va axborot vositalarining tarqalishi Sharqona qadriyatlarning yuksalishi va yangi shakllanishiga olib kelmoqda. Biroq, bu jarayonlar ba’zan Sharq madaniyatining asliyatiga tahdid solishi mumkin, ayniqsa, g‘arbiy qadriyatlar bilan bevosita ta’sirlanish. Shu bois, globalizatsiya sharoitida Sharqona qadriyatlarni saqlash, ularni zamonaviy dunyoda o‘zgarishlarga moslashtirish, ammo asl mohiyatini yo‘qotmaslik zarurati kelib chiqmoqda. Bunga faqat jamiyatning har bir a’zosi o‘z madaniy ildizlarini hurmat qilgan holda o‘rganish va uni rivojlantirish orqali erishish mumkin.

**Sharqona qadriyatlar va inson huquqlari.** Sharqona qadriyatlar inson huquqlariga ham o‘ziga xos nuqtai nazardan yondoshadi. Sharq madaniyatida insonning yuksak maqomi va uning jamiyatdagi roli ko‘plab falsafiy tizimlarda aks etgan. Bu qadriyatlar inson huquqlarini hurmat qilish, uning erkinligini va majburiyatlarini tan olishga asoslanadi. Sharqona qadriyatlar odatda jamoa manfaatlari va individual erkinlik o‘rtasidagi muvozanatni saqlashga qaratilgan. Shu bilan birga, inson huquqlari, Sharq madaniyatida o‘ziga xos tarzda, odamning o‘ziga, oilasiga va jamiyatiga nisbatan mas’uliyatini ta’kidlaydi.

**Sharq madaniyatida inson huquqlari va qadriyatlar tizimi.** Sharq madaniyatida inson huquqlari qadriyatlar tizimining ajralmas qismi bo‘lib, ular o‘zaro hurmat, adolat va tenglikni muhim tamoyil sifatida o‘rganadi. Boshqa madaniyatlar kabi, Sharqona qadriyatlar ham inson huquqlari masalasiga katta ahamiyat beradi, lekin ularning yondashuvi ko‘pincha jamiyatning ijtimoiy qadriyatlari va an’analariga ham mos keladi. Misol uchun, Sharq madaniyatida oilaning o‘zaro hurmat va ahamiyati, kichiklarning kattalarni hurmat qilishi, ayollarning jamiyatdagi o‘rni kabi qadriyatlar orqali inson huquqlari tizimi shakllanadi.

**Sharqona qadriyatlar va ijtimoiy adolat.** Sharqona qadriyatlarning yana bir muhim jihati bu ijtimoiy adolatni ta'minlashga qaratilgan yondashuvdir. Jamiyatda tenglik va adolatni ta'minlash uchun, Sharq madaniyatida alohida e'tibor berilgan qadriyatlar mavjud. Bu qadriyatlar o'zaro hurmat, birdamlik va adolat asosida jamiyatda barqarorlikni o'rnatish uchun muhim omil hisoblanadi. Ijtimoiy adolatni ta'minlashda, Sharqona qadriyatlar ko'plab tizimlar, jumladan, diniy, falsafiy va siyosiy tizimlarni o'z ichiga olgan holda faoliyat ko'rsatadi.

**Jamiyatda tenglik, adolat va hamjihatlikni shakllantiruvchi qadriyatlar.** Sharqona qadriyatlar jamiyatda tenglik, adolat va hamjihatlikni shakllantirishga qaratilgan. Bunday qadriyatlar jamiyatni birlashtirish, barcha fuqarolarni teng huquqli va mas'uliyatli qilishga asoslangan. Jamiyatda adolatni ta'minlash, tenglikni oshirish va hamjihatlikni rivojlantirish uchun, Sharqona qadriyatlar muhim tamoyillar sifatida xizmat qiladi. Bu qadriyatlar jamiyatda o'zaro hurmat, sevgi va mehr-oqibatni keng tarqatish orqali tinchlikni va barqarorlikni mustahkamlashga yordam beradi.

Sharqona qadriyatlar, umuman olganda, ijtimoiy barqarorlik va rivojlanish uchun zarur bo'lgan axloqiy va ma'naviy asosni tashkil etadi. Ularning zamonaviy jamiyatdagi ahamiyati, ayniqsa, globalizatsiya, texnologik rivojlanish va madaniyatlararo o'zaro aloqalar davrida yanada oshib bormoqda.

Markaziy Osiyo xalqlarining eng buyuk madaniy yutuqlaridan biri, albatta, yozuvning ixtiro qilinishi va uning rivojlanishidir. Bu yerda yozuv tarixi juda qadimiy davrlarga borib taqaladi. Yozuvning paydo bo'lishi odamlarning fikrlash qobiliyatini yanada kengaytirgan, bilim doirasini boyitgan va dunyoqarashining chuqurlashishiga yordam bergan. Yozuvning dastlabki shakllari Miloddan avvalgi birinchi ming yillikning o'rtalarida rivojlanib, oromiy yozuvi keng tarqaldi. Bu davrda oromiy yozuvi Markaziy Osiyo va uning atrofidagi hududlarda savdo, diplomatik munosabatlar va madaniy almashuvlar uchun asosiy vositaga aylangan.

Iskanjar Zulqarnaynning istilosi orqali yunon yozuvi ham bu hududga kirib keldi. Bu, o'z navbatida, mintaqaning madaniy va ilmiy rivojlanishiga yangi turtki berdi. Yunon yozuvi bilan tanishish Markaziy Osiyo xalqlarining ilmiy ishlanmalarini kengaytirishiga, yangi sohalarda izlanishlar olib borishiga imkon yaratdi.

Eramizdan avvalgi birinchi ming yillikning o'rtalarida oromiy yozuvi asosida Avesto, Xorazm, Sug'd, Kushon, Urxun-Enisey va Uyg'ur yozuvlari vujudga keldi. Har bir yozuv o'ziga xos xususiyatlari va tizimi bilan ajralib turardi. Avesto yozuvi diniy va falsafiy g'oyalarni ifodalashda, Xorazm va Sug'd yozuvlari esa ticarat va diplomatiyada muhim rol o'ynadi. Urxun-Enisey yozuvi, ayniqsa, qadimiy turkiy til va madaniyatni o'rganishda katta ahamiyatga ega bo'ldi. Uyg'ur yozuvi esa, o'z davrida, ko'plab ilmiy va diniy asarlarni saqlashga imkon yaratgan.

Yozuvning ixtiro qilinishi, nafaqat mintaqaning madaniy rivojlanishiga turtki berdi, balki butun insoniyatning bilim doirasini kengaytirishga xizmat qildi. Yozuv

orqali tarix, ilm, adabiyot va diniy qarashlar saqlanib qolib, kelajak avlodlarga yetkazildi. Bu nafaqat o'sha davrning, balki butun jahon sivilizatsiyasining rivojlanishiga beqiyos hissa qo'shgan. Yozuvning tarixi va uning ijtimoiy ahamiyati Markaziy Osiyo xalqlarining madaniy yuksalishida va dunyo miqyosidagi o'rni haqida muhim ma'lumotlarni beradi.

Adabiy merosda aks etgan ilg'or g'oyalarni turli ilmiy usullarni qo'llagan holda tizimli, kompleks o'rganish, bunda tadqiqotga jalb qilinadigan asarlar turli tarixiy davrlarga mansub bo'lishi lozim. Shunda milliy istiqlool g'oyasining ma'naviy ildizlari qanday tadrij etgani hamda mazmunan va shaklan boyib borgani aniqlanadi.

Xulosa qilib aytganda Markaziy Osiyo xalqlarining qadimiy madaniyati va falsafasi, ayniqsa, yozuvning ixtiro qilinishi orqali katta taraqqiyot yo'lini bosib o'tgan. Yozuv, miloddan avvalgi birinchi ming yillikda oromiy va yunon yozuvlarining ta'siri bilan tarqalgan, va bu jarayon Avesto, Xorazm, Sug'd, Kushon va boshqa yozuv tizimlarining shakllanishiga olib kelgan. Yozuvning vujudga kelishi faqat ma'lumotlarni saqlashni emas, balki insoniyatning ilmiy, madaniy va diniy bilimlarini kengaytirish, o'zaro aloqalar o'rnatish va madaniy merosni saqlash imkonini yaratgan.

Sharqona qadriyatlar, ayniqsa, madaniyat, axloqiy yondashuv va ijtimoiy adolat sohalarida yuqori ahamiyatga ega bo'lib, ular zamonaviy jamiyatlarda ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Globalizatsiya sharoitida sharqona qadriyatlar va inson huquqlari, adolat, tenglik va hamjihatlikni shakllantirish masalalari keng muhokama qilinmoqda. Bu qadriyatlar o'zaro hurmat, birdamlik va ijtimoiy farovonlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, Sharq xalqlarining qadriyatlar tizimi, jumladan, Konfutsiychilik va Hindiston falsafasi, jamiyatda o'zgarimas axloqiy qadriyatlar asosida ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilgan. Shu bilan birga, qadriyatlar haqidagi ilmiy fikrlar va falsafiy mulohazalar tarix davomida davom etgan va bugungi kunda ham qadriyatlar tizimi jamiyatni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan asos sifatida ko'riladi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:**

- 1.Абу Райхон Беруний. Танланган асарлар. 2 жилд.- Т.:Фан,1968.
- 2.Ўзбек халқ мақоллари.-Тошкент: Адабиёт ва санъат, 1989.
- 3.Ислом Каримов. Юксак маънавият –енгилмас куч.-Тошкент: Маънавият, 2008.
- 4.Ўзбекистонда ижтимоий-фалсафий фикрлар тарихи. – Т.: Ўзбекистон, 1995.
- 5.Назаров Қ. Маънавий қадриятларнинг янгиланиши ва уларни асраб-авайлаш масалалари//Маънавият –жамият тараққиётининг бош мезони. Республика илмий-амалий конференцияси материаллари тўплами.–Тошкент, 2011. –Б.7.
- 6.К. Назаров. Ғоялар фалсафаси. –Т.: Академия, 2011,

- 7.Шермухаммедова Н.А. Қадриятларни баҳолашнинг категориал тизими // ЛСА – Япония ҳамкорлик агентлигининг Ўзбекистондаги ваколатхонаси билан ҳамкорликда 2012 йил 13 апрелда Тошкент шаҳрида бўлиб ўтган “Шахс баркамоллиги: ахлоқий-эстетик жҳатлар” мавзуидаги халқаро конференция материалларидан.
- 8.Каримов.Б.Р, Тўраев Б.О. Оқилона қадрият мўлжаллари. – Т.: ТошДУ, 1994.
9. Туленов Ж., Туленова К. Қадриятлар фалсафаси.-Т.: «Меҳнат», 2007